

T. V naših prvih, brizinških spominkih se bere nedel moškega spola (cf. mon. Frising. I. ježe ne spasal nedela, ni sveta večera). Mislili so nekteri, da je tu napaka nam. nedelje; toda Jarnik je povedal, da se nedel na Koroškem rabi v moškem spolu (nedel der Feiertag, nedelja der Sonntag; in Kärnt. auch eine Woche, vid. Etymol.).

U. Ravno tako se mi zdi pondelek ali ponedelek nam. pondeljek.

T. Jarnik piše ponedelik; Metelko je imel najpred tudi ponedelik, potem je pa popravil v pondeljek, in tako pišemo zdaj navadno pondeljek ali ponedeljek. Koroški in štajarski Slovenci pišejo vendar skorej raji nedela (cf. skudela in skudelja), pondelek, nedelska obleka, in Murko pravi celo postopaču nedelko!

U. To je pač prenežno ime za človeka, ki pase lenobo!

Podučno berilo za mladost.

I.

Človek.

Ljubi mladenči in deklice! pomniti še, da ste bili veliko manjši in nezmožnejši, kakor ste zdaj. Tudi pri svoji obleki vidite, da od dne do dne bolj rasete in ste večji, in to vam je gotovo ljubo, ker vem, da vsi želite, da bi bili kmali tako veliki, kakor so vaši starši in drugi odraseni ljudje. Ali ste pa že tudi kterikrat mislili, kako rasete? Tudi pri rastlinah in živalih vidite, da rastejo. Mladim drevescem se mora streči in o suši tudi priliti, da lepo rastejo, cvetó in rodé sadje. Skerbna gospodinja vsaki dan daje piškom jesti, da so večji in močnejši. Ravno tako se je godilo in se še godí tudi z vami. Starši so vam dajali in vam dajejo zaporedoma jesti in piti in po tem rasete, da ne veste, kdaj in kako. Iz živeža, ki ga povzijete, se nareja kri, meso, kosti, koža i. t. d. Čudno je, da se, postavim, iz kruha naredi kri in meso. Tako je tudi pri žitu; malo zernice pade v zemljo in sognjije, preden se prikaže iz njega rastlina. Enako godí se tudi z živežem. Pervo delo z živežem opravljajo zobje, ki ga drobé. Odrasen človek ima 32 večjih in manjših zob. Zobje so zelo močni in trdni,

pa se časoma vendar omajajo in upadajo. Namest prvih zob (mlečnikov) zrastejo še drugi, namest teh drugih pa nobeni več, zato jih moramo prav skerbno varovati in snažiti. Kadar pride živež iz ust v želodec, ni več v naši oblasti; obdeluje ga znotranja kuhinja, iz ktere prihaja moč za življenje. Da pa se more to delo redno in tečno opravljati, je treba človeku zraven živeža tudi zdrave sape. Kadar človekjenja dihati, mu kri omerzne, in po njem je. Ako bi pa človek dolgo ne jedel, mu bi pa zrak, ki ga diha, časoma povžil meso in potem tudi možgane, zgubila bi se mu pamet, in življenja bi bilo konec. Živež in dobra sapa ali zrak sta tedaj človeku potrebna, da more živeti in rasti. Pri vsakem delu pa je treba, da kdo zapoveduje in ga vodi. Tako ima tudi telo svojo nevidljivo gospodinjo, ki ji pravimo duša. Nje vidljive služabnice so čutnice — bele tanke nitke po vsem životu. Čutnice naznanjajo dušne ukaze, in ji zopet sporočujejo; to pa se godi tako hitro, kakor pri naj hitrejšem telegrafu ali daljnopisu. Če kaj beremo, kako hitro in na enkrat pregledajo oči čerke, besede in stavke! in ravno tako naglo izgovarjajo usta vse, kar oči vidijo. Vsaka besedica je podoba, ki jo oči vidijo. Mala dušna služabnica — vidna čutnica — to podobo hitro pokaže sercu, in ta zapové ravno tako naglo še drugim služabnikom t. j. glasu, jeziku in ustnicam, da besedo zglasijo. Vsakoršni glas pride k ušesom, ki ga razumejo, si ga upodobijo, ter ga, kakor oči, hitro sercu pokažejo. Ravno tako delajo berzno in modro tudi vse druge čutilne, okusne in vonjavne (povohne) čutnice. Akoravno vsaka čutnica služi le enemu posebnemu telesnemu delu, so vendar vse ena z drugo terdno združene. Če se kje kaj urežeš, te zaboli po vsem životu; in če se zelo ustrašiš, se ti tresejo vsi udje.

Čutnice pa se tudi, kakor se človek bolj izraša, tudi bolj uterjujejo. Ko ste bili še majhni, niste še marsikaj spoznali in umeli, kar zdaj spoznavate in umete. Pa vendar vse to, kar zdaj veste, je še le mali začetek in komaj pičica od tega, kar se morete še naučiti. Živali ne morejo tako delati. Vendar bolj kakor vse to, povzdiguje človeka čez vse druge zemeljske stvari njegova duša, ki ima um in prosto voljo. Ona ga dviguje k svojemu in stvarniku vseh reči, in mu je lahko vedno bolj podobna. V njej se vidi božja modrost, dobrot in močnosť, kakor se blisči v rosní kapljici rumeno solnce, sicer

malo, pa vendar vedno čisto in svitlo. Bog, ki ni začel in ne bo jenjal biti, je dal tudi človeku neumerjočo dušo. Človek je tedaj božja podoba, ktero mora vedno častiti pri sebi in pri drugih ljudeh, ter mora biti sam vedno bolj popolnoma in Bogu podoben, in mora pri tem, kolikor mogoče, tudi pomagati svojemu bližnjemu.

P a š n i k.

Čas beži, in ni ga več nazaj. Vse je tiho in mirno, nobena stvar se ne gane; grobna tihota gospoduje v hosti in po planjavi. Ne sliši se prelepo petje slavčeve, ne drugih veselih pticic. Ni dolgo še, kar je bilo še vse živo in veselo; blisčalo se je rumeno, bogato polje, in drevesa so se šibile polne naj lepšega sadja! In lej, kako se je vse spremenilo! Vse to nas živo opominja, da čas beži. Mogočni terdni hrast, še stoji ponosno, toda le nekoliko časa, in akoravno je star sto let ali še več, čas ga le prihiti, da onemaga, pade in sognjuje. — Tako, predragi, beži tudi naš zlati čas; če še tako dolgo živiš, se ti zdi, kakor da bi živel le nekoliko časa. Posebno hitro teče čas mladih let. Oj, mladost, porabi svoj dragi čas za svoje izobraženje in popolnomost! Moli, delaj in uči se, da nevednost ne zasači tvoje moške dobe in pomanjkanje tvoje sive starosti! — Tudi čas postavnega moža se vrti z neskončnim kolesom, in nikdar več ga ni nazaj. Bog ti je dal zdrave, terdne dušne in telesne moči, da jih rabiš po svoji modri previdnosti. Nikar ne počivaj, trudi se brez nehanja za svojo in svojega bližnjega srečo! Marsikteri posamesni dobri mož lahko veliko koristi človeštvu in vsi deržavi; dovolj zgledov imamo tacihi pridnih mož, ko bi jih hotel naštevati. — Ravno tako tudi hitro mine čas sive starosti, ker tukaj se neha posvetno delo, ter se le uživa, kar je kdo v mladosti sejal; ta čas je odločen le nekako za premišljevanje preteklih let, od katerih je še marsiktera skeleča rana v sercu zaostala, ki se ne dá tako lahko ozdraviti, ker čas je minul, in ni ga več nazaj, da bi se kaj poravnalo; le božja vsegamogočnost ga more poravnati. Posebno pa mora učitelja skrbeti, da prav obrača svoj čas. Ta se deli v dvoje: čas za svoj prid, in čas za prid svojih učencev. Tudi učitelju čas berzno beži, in ni ga več nazaj. Kar je zgubljeno je proč; kar je bilo slabo opravljeno, se ne more lahko popra-